

Список використаної літератури

1. Гладка В. А. Поняття «неологізм» у світлі сучасних лінгвістичних парадигм. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. 2009. С. 170–177.
2. Колоїз Ж. В. До питання про диференціацію основних понять неології. *Вісник Запорізького ун-ту: Філологічні науки*. Запоріжжя, 2002. №3. С. 78–83.
3. Косович О. В. До питання про суть неологізму в сучасній лінгвістиці. *Записки з романо-германської філології*. 2012. Вип. 2. С. 71–79.
4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. Полтава: Довкілля-К., 2008. 712 с.
5. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації): монографія. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2003. 392 с.
6. Стишов О. А. Динаміка лексичного складу сучасної української мови. Лексикологія. Лексикографія : навчальний посібник. Біла Церква: Авторитет, 2019. С.30–35.
7. Єльнікова Н. І. Неологізми у медіатекстах періоду військового стану в Україні. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах військового стану* : зб. наук. пр. (м. Харків, 26 трав. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. тактич. та спец. фіз. підготовки ф-ту № 3, Наук. парк «Наука та безпека». Харків : ХНУВС, 2022. С. 298–300.

*Юлія Нагорна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 035 Філологія,
Херсонський державний університет
Науковий керівник – доктор філологічних наук,
професор Володимир Олексенко*

ФУНКЦІЙНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ НОВОТВОРІВ У ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКОЇ ПОСТМОДЕРНОЇ ПРОЗИ

Сьогодні лінгвісти все більше уваги приділяють вивченню фактів, що не відповідають загальноприйнятому вживанню. Насамперед новим номінативним одиницям лексичного рівня та специфіці індивідуально-авторської словотворчості. Без сумніву, це зумовлено активною появою нових слів, особливо у творах сучасних авторів. Окремої уваги, на нашу думку, заслуговують постмодерністські прозові тексти з огляду на те, що «постмодернізм є духом часу» [18, с. 7], якому притаманні оригінальність, новизна та особливий підхід до використання мовних засобів.

Мова творів письменників-постмодерністів, на думку одного з найвідоміших її представників, «це рухливе дзеркало, зона зіткнення макро- і мікросвітів...Чому дзеркало рухливе? — Таким його робить час» [14, с. 12]. Метафора Віктора Неборака відображає мовний мікросвіт цілого покоління митців, чутливих як до соціальних змін у мові загалом, так і до змін у сприйманні окремого слова. Оказіональне словотворення – чи не найяскравіший елемент цього мікросвіту. Інформативний та емоційно-експресивний зміст новотворів збагачує не тільки сучасний поетичний словник, а й мову загалом. Окрім того, «пошуки письменниками нових виражальних засобів мають вплив на розвиток образної системи сучасної літератури та визначають перспективи творення нових номінативних одиниць» [5, с. 113].

Таким чином, *актуальність* нашого дослідження визначається передусім підвищеним інтересом дослідників до питань, пов'язаних з оказіоналізмами як мовним явищем, що відображає динаміку мови, її смислоутворювальний, формоутворювальний і функційний потенціал.

Вивченню авторських новотворів у теоретичному й прикладному аспектах присвячено наукові розвідки багатьох вітчизняних і зарубіжних мовознавців. Особливо активно аналізовано оказіоналізми на перетині тисячоліть і сьогодні. Маємо на увазі праці А. Левицького, А. Ликова, В. Лопатіна, Г. Вокальчук, Г. Віняр, Д. Мазурик, Е.Хапіри, Ж. Колоїз, І. Улуханова, О. Земської, О. Стишова, С. Бузько, Н. Вокальчук, Н.Янко-Триницької та ін. Вчених об'єднує думка, що оказіональні процеси словотворення мають місце в історичному плані кожної мови, тому що завдячуючи їхнім традиційним, усталеним результатам мовна система спроможна мати своє минуле, теперішнє і майбутнє. Науковці наголошують також на культурно-історичній і ментальній значущості цих процесів – Є. Карпіловська, приміром, називає оказіональне словотворення «тиглем, із якого творяться нові засоби мовомислення, нові моделі мовної категоризації дійсності» [11, с. 59].

Попри доволі тривалу традицію вивчення оказіоналізмів, спірного в цій ділянці словотвірної теорії немало. Дискутується питання щодо термінологічного окреслення цих словотвірних з'яв, природи й різних особливостей функціонування неолексем у структурі тексту.

Мета нашої статті полягає у виявленні функційно-стилістичних особливостей індивідуально-авторських новотворів у текстах української постмодерної прози.

Окреслюючи функції оказіоналізмів, наголосимо на їхній доцільності, навіть необхідності в художньому тексті, де покликані виконувати насамперед власне номінативну функцію, оскільки більшість неологізмів виникають у мовленні у зв'язку з необхідністю назвати нові поняття чи предмети або дати назву вже існуючим. Таким оказіональним одиницям притаманне інформативне й комунікативне навантаження. Стилiстичні властивості в них виявляється слабко. Наприклад: «Долинає й до мене приглушений верескжебоніння моєї тимчасової сестри по нещастю» [8, с. 108]; «в укрів почалася тотальна плювофобія» [12, с. 112]; «*харакірництво* стало модним» [12, с. 25]; «наклеювання колючих *дідоморозівських борід*» [9, с. 176]; «*гей-життя* в Лондоні дуже бурхливе» [15, с. 83]; «*героїністки-початківці*» [15, с. 83].

Ми помітили тенденцію до *переномінації* письменниками-постмодерністами вже названих предметів, явищ, понять. Уважаємо, що такі оказіональні лексеми створюються задля підсилювально-впливового ефекту на читача, таким чином спонукаючи його до роздумів, пошуків ширшого значення слова: «Не існує не тільки для мене, але й для всієї решти жінок, отих, що *торпедують* пороги загсів і пологових будинків; отих, що втирають сльози самотності і виходять на пошуки чоловіка, як мисливець на останні свої лови» [13, с. 18]; «Тому й доведеться здатися на милість Божу, порпаючись у минулому потьмянілого щоденника, як гуска в просі, і шукати там *опертя*» [13, с. 12]; «Якась мутна *моторош* обволокла душу лепким жабуринням – і начебто підкосила волю до життя» [13, с. 18].

На процес творення індивідуальних слів, за словами Н. Адах, «впливають прагматичні чинники, що відображають ставлення автора до денотата» [4, с. 12], у таких випадках оказіоналізми виконують *номінативно-оцінну функцію*. Прагматична інформація слів-саморобків виражена в оцінних протиставленнях на кшталт «погано – добре», що дає змогу читачеві сприймати оцінку новотвору, закладену автором у це слово. Наприклад: «Ця дурна, *псевдолюдяна*, нібито наукова, теорія така ж фальшива – як розвінчаний міф про те, що біг продовжує життя, що нервові клітини не

відновлюються, що земля тримається на трьох китах, а коров'яче масло шкідливе для здоров'я» [13, с. 84]; «...ви вже проставили подумки діагноз, *severepsychologicalproblems* з обох сторін – *націоналмазохістка* (хоча з таким діагнозом ви, напевно, не знайомі ...) й аутичний маніяк...» [6, с. 68]; «...бо втікати не було куди, і він, не сказавши ні слова, з розмаху впік її по щоді, – розуміється, потім були обійми-облизування, поцілункиперепросини...» [6, с. 154]; «Всі оті недолугі, надумані фантазії *псевдописарчуків* про загробне життя – не що інше, як страх інших авторів перед майбутнім» [13, с. 16]; «*недоношуванці*, що в народі називалося секенд-хендом» [12, с. 30]; «мобільні *«дебільними»*» [12, с. 19]; «*та любов-забудьрозум*» [12, с. 67].

Виступаючи джерелом мовленнєвого новаторства okazіональні слова у текстах української постмодерної прози, використовуються з художньо-виражальною метою. Таким чином виконуючи *експресивну функцію*. На виразність таких неологізмів впливає насамперед незвичайна природа їх виникнення та незвичайні способи творення. Введені в контекст, вони співіснують з іншими мовними засобами, мають посилену емоційність та сприяють досягненню образності висловлюваного на рівні тексту. Зазвичай в okazіоналізмах легко можна відтворити першооснову: «...звільнити того пацанка з його мовчазного й *жорсткогубого*, добре задбаного й охайно поголеного мужчини...» [6, с. 40]; «...я їх знаю, тільки от того страху – манливого й темного, заворожливо-притягального захвату *згуби*, який є в ньому...» [6, с. 35]; «...та хто ти ваще така, сліш, ти забацана Ukrainian, дитя *відраденської* комунальної «хрущовки»...» [6, с. 44]; «...заїжджа, як і ти, київська *іскусвоєдка* з натренованою манерою раз у раз закладати пальчиками...» [6, с. 65]; «...і вперше бачить на його обличчі понуро *навовкулачений* вираз...» [6, с. 77]; «...божевільним страхом і собі впасти в ряд, не збутись, *скацапніти*, як усі в попередньому поколінні...» [6, с. 78]; «А *«дворняжка»* не може перевестися. Вона може хіба що *одіамантитися*, не розуміючи, що це їй все одно не допоможе» [13, с. 57]; «Всіляко підтримуючи ідеї великого переселення, ми досягнемо виведення цілком нових і химерних націй та народностей з настільки покрученими назвами, що вони самі будуть їх соромитися: *росіяків* (росіяни + поляки), *укралійців* (українці + австралійці), *карело-мінгрелів* (карело – фіни + мінгрели (мегрели), *чербословамів* (чорногорці + серби + боснійці, словенці + хорвати), *румунголів* (румунни + монголи), *нідербайджанців* (нідерландці + азербайджанці), *швеків* (шведи + греки), *гредів* (греки + шведи), *французбеків* (французи + узбеки), *білошвабів* (білоруси + шваби), *курдифранків* (курди + франки), *жиздоболів та карпатських русинів*» [1, с. 135]. В останньому прикладі помітна суб'єктивна, зокрема *іронічна оцінка* майбутніх явищ.

Зазначимо, що у цілій низці випадків okazіональні слова використовуються письменниками-постмодерністами з метою влучної, дотепної характеристики, яка містить елементи суб'єктивної оцінки, певних осіб або явищ, тобто виконують *оцінну функцію*. Наприклад: «Позаяк служба правилася на тридцять котромусь каналі, то *лапчик* (мурчик, *котульчик*, *хвостик-пухтик*) власноручно прибив за вікном спеціально придбану (сорок п'ять доларів без установки) антену» [6, с. 121]; «І вийшли на арену силачі: *шантажорозвінчувач і реформоподавач*, претендент на історичні науки і регалії, представник і куратор, генератор і сокирник не однієї політичної сили і власного імені – *Роман Смердний*» [12, с. 34]; «екс-денді, *ВЕНЕТТО* – *любець*, порадник і *розрадник... Мішаня Плотський*» [12, с. 35]; «чотар кришувальників і погромник *«дахів»*, *дозорець* обмінних пунктів – *Сашко Буй-Тур-Чинов*» [12, с. 35]; «*космопідкорювач, екс-Папа у квадраті* – *Леонід Другий Кудла*» [12, с. 35]; «*кубико-рубико-перекидувач, Монако-житель* – *Ахмет Магометов*» [12, с. 36]; «незмінний *лапшеріз і окоплюв Пліховшек*» [12, с. 38]; «*єдина прометеежінка* – *Тама Піддикуратова*» [12, с. 39]; «*незабудько* власних університетів *Ромко Збавич*» [12, с. 40].

Стилістичні функції індивідуально-авторських неологізмів досить різноманітні. Трапляються випадки, коли вони виступають складниками таких тропів, як епітет, метафора, гіпербола, персоніфікація тощо.

Епітети у творчості письменників-постмодерністів представлені переважно прикметниковими новаціями, що здебільшого покликані створювати *іронію, ефект комічного* або ж, рідше, передавати внутрішні особливості денотатів: «салат з анемічного огірка» [1, с. 170]; «тарілки із замордованою рибою» [1, с. 138]; «алкогольний маньяк» [2, с. 39], «глибока унітазна філософія» [16, с. 53], «крихке тіло», «закатоване серце» [16, с. 27]; «була тоді якась дурна і гола весна» [10, с. 27].

Оказіональні лексеми також є частиною *метафор*, чим підсилюють їхню виразність: «вистромилає усмішка» [9, с. 114]; «час сказився» [10, с. 25]; «вона (осінь) не вивернеться від мене» [17, с. 15]; «вулиця фліртує зі мною» [17, с. 18].

У плані стилістичного використання привертає увагу також *градація індивідуально-авторських неологізмів*, ужитих паралельно з узуальними. В такому випадку слова, які мають однотипне закінчення, але абсолютно різне лексичне значення, ніби створюють низку контекстуальних синонімів, посилюючи цим емоційно-стилістичний ефект okazіоналізмів. Загалом такий стилістичний прийом цілком відповідає принципу гри, що є однією з характерних рис творів постмодерної прози: «Бо прізвище UA обіцяло новації, популяризації, реструктуризації, реприватизації, стабілізації, акції, дотації, нотації, інновації, протикриміналізації, детінізації, антидебілізації, тюрмізації, рукомийникозації, транзакції, а по всьому – овації! Овації!» [12, с. 71].

Крім виконання okazіональними словами, що функціонують у текстах української постмодерної прози, названих стилістичних функцій, спостерігається також їх здатність образно описувати зображуване, тобто виконувати *дескриптивну функцію*: «вона стала вбивцею слів» [8, с. 37]; «їй блювалося піврічними депресіями» [10, с. 70]; «ти була спотворена вагітністю мого прокляття» [16, с. 12]; «метастаз будівель» [16, с. 29]; «сумно від літніх істерик природи» [16, с. 66].

Отже, матеріал нашого дослідження доводить, що у текстах української постмодерної прози okazіональні утворення мають широкий діапазон функціонування. Деяким з них притаманне слабке експресивне забарвлення, оскільки виникнення таких неологізмів зумовлюється потребою давати назви новим предметам, явищам, поняттям, тобто виконувати номінативну функцію. Або ж вони становлять експресивні відповідники до уже відомих у мові найменувань для виконання номінативно-оцінної функції. Та більшість okazіональних слів виконують експресивну та власне стилістичну функцію, передусім оцінну та дескриптивну. Таким чином вони породжують виразність іронії, гумору й сатири, створюють колорит різноманітних стилістичних фігур і є потенційним джерелом збагачення словникового складу української мови. Ми переконані, що неологізми творяться мовцями свідомо, адже саме у такий спосіб вони прагнуть до самовираження. Okазіональні лексичні одиниці являють собою експериментально-художні дослідження, які «виникають у свідомості письменника як протиріччя між нормою, віддзеркаленням об'єктивно існуючого характеру мови, її кодифікуванням, усвідомленою необхідністю, відбитою в лінгвістичній свідомості носіїв мови» [3, с. 17].

Сказане дає підстави стверджувати, що в українських постмодерних прозових текстах okazіоналізми – одна із домінантних ознак. Саме з їх допомогою письменникам відповідного періоду вдалося створити свій неповторний стиль.

Список використаної літератури

1. Андрухович Ю. І. Московіада. Роман жахів. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. 140 с.
2. Андрухович Ю. І. Рекреації. Романи. К. : Час, 1997. 287 с.
3. Бабенко Н. Г. Оказіональне в художньому тексті. Структурно-семантичний аналіз : навч. посіб. Калінінград : КДУ, 1997. 84 с.
4. Бурлаков С. Р. Все про кохання, все про любов. Вірші. Д. : ВАТ Дніпронкіга. 2004. 320 с.
5. Загнітко А. Естетичне навантаження okazіоналізмів у поезії. В. Стуса. *Лінгвістичні студії : Збірка наукових праць*. Донецьк, 2001. Вип. 8. С. 208-216.
6. Забужко О. Польові дослідження з українського сексу. 9-те вид. К. : Факт, 2007. 176 с.
7. Іздрік Ю. Острів Крк та інші історії : повість, новели, автокоментар. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1998. 120 с.
8. Іздрік Ю. Подвійний Леон. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. 204 с.
9. Ірванець О. Рівне / Ровно (стіна) : нібито роман. Львів : Кальварія, 2002. 189 с.
10. Карпа І. 50 хвилин трави : новели. Львів : Кальварія, 2006. 238 с.
11. Карпіловська Є. А. Ігрова стихія в сучасній українській мовотворчості. *Лінгвістичні студії*. Донецьк : ДонНУ, 2004. Вип. 12. С. 244-247.
12. Матіос М. Містер і місіс Ю-Ко в країні укрів. Mr. & Ms. U-Ko in country UA. Львів : ЛА «Піраміда», 2006. 136 с.
13. Матіос Марія. Щоденник страченої. Львів : ЛА «Піраміда», 2005. 192 с.
14. Неборак В. Мова і поетичне покоління: Міркування дилетанта. Бу-Ба-Бу. Львів : Каменяр, 1995.
15. Пиркало С. Не думай про червоне : роман не для молодшого шкільного віку. 2-е вид. К. : Факт, 2006. 360 с.
16. Поваляєва С. Ексгумація міста : новели. Львів : Кальварія, 2006. 160 с.
17. Прохасько Т. Лексикон. Львів : Кальварія, 2004. 187 с.
18. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза : постмодерний період: навч. посіб. К.: ВЦ «Академія», 2008. 248 с.

*Дар'я Зінченко,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 061 Журналістика,
Київський університет імені Бориса Грінченка
Науковий керівник – доктор наук із соціальних комунікацій,
професор Ольга Мітчук*

ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО СТАНУ УКРАЇНІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ МЕДІЙНИХ ПРОЄКТІВ

Важливим постає питання мовного середовища у медіа. Звертаючи увагу на події 2022-2023 років в Україні, мова та мовна свідомість особистості є однією з актуальних проблем. Саме вона відображає рівень освіченості сучасних медіа та стан національної культури. На сьогодні масова інформація є одним з найпотужніших джерел інформування суспільства про події в країні, що здатна забезпечити потреби у генеруванні знань грамотного користування мовним ресурсом. Мова медійних проєктів